Poštnina plačana v gotovini

Ljubljana, 1. aprila 1941. — Leto X. — Št. 10.

SLOVENIJA

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Gosposka 12 — Naročnina četrtletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezna štev. 2 din — V zamejstvo za vse leto 90 din — Poštnoček rač.: Ljubljana 16.176 — Rokopisov ne vračamo — Oglasi po tarifu — Izhaja vsakega 1., 11. in 21. v mesecu — Tiska tiskarna M. Hrovatin v Ljubljani

Misli ob novem položaju

Duhoviti ruski državnik Aleksander Mihajlovič Gorčakov je svoje dni rekel: »Avstrija ni država, je samo vlada.« Prevzem vlade po mladem kralju Petru II. in sestava vlade ljudske koncentracije je krepko poudarila dejstvo, da Jugoslavija ni samo vlada, ampak da je država. S sestavo vlade ljudske koncentracije se je utrdilo v vseh Slovencih, Hrvatih in Srbih upanje, da imamo vsi enako daleč do prestola, enako daleč do vlade. Prepričani smo, da se bo ta misel pravilno razumevala in do skrajnosti pravilno izpeljala, tako da bo imel vsakdo zavest, da ima enako daleč tudi do najskromnejšega predstavnika vsake oblasti.

Ljudske množice so dobile zavest, da bo krepka nova vlada znala uveljaviti tudi načelo, da imamo vsi enako daleč do kruha in mesa in enako daleč do potrebne obleke. Zato bodo ljudske množice z veseljem od svoje strani postavile načelo, da imejmo tudi vsi enako daleč do žrtev, če bi bilo treba tudi do najtežjih.

V zadnji številki »Slovenije« smo povedali, da so se ljudske množice strnile, da samo strankarska vodstva niso imela moči, preko besed priti do koncentracije strank. Za nas je bilo jasno, da to stanje ne more dolgo trajati, zato nas ni prav nič presenetilo, da je sveža sapa strnjenih ljudskih množic snela krinko stranki, ki je bila največja ovira koncentracije, namreč JRZ, in ko je krinka padla, se je izkazalo, da ni nič pod njo. Brez vsakih težav je bila sestavljena vlada ljudske koncentracije, v kateri niso zastopane samo stranke, ampak tudi možje, ki uživajo ugled zaradi politične morale.

Preprosta resnica je, da se moč trdnjave ne meri po njenih najmočnejših delih, ampak po njenih najbolj šibkih točkah, katere skuša bistroumni oblegovalec kar najhitreje poiskati. V vsaki državi skušajo politični nasprotniki najti stran najmanjšega odpora v opoziciji. Posebno kočljivo je tedaj, ako se vladne stranke v političnem boju nepošteno vojskujejo z opozicijo in jo skušajo predstaviti kot protidržavne elemente, kot izkoreninjence ali tavajoče državljane. V času resnih preizkušenj je največ odvisno od morale opozicionalcev. Takrat mora vsaka opozicija vzeti za zgled opozicijo v resnično demokratičnih državah, ki se je v eni šegavo imenovala »Nj. Veličanstvo najlojalnejša opozicija«.

Z veseljem lahko ugotovimo, da tudi za časa prejšnjih vlad opozicionalci v naši državi niso nikdar pomenili kako šibkejšo plast glede ljubezni do domovine in pripravljenosti za žrtve zanjo, če bi bilo treba.

V tem pogledu se v stvari sami ni nič izpremenilo, izpremenilo pa se je v obliki. Gotovo je bila najmanj lepotna napaka, da stranke in struje, ki so pomenile v javnosti znatne moralne sile, v vladi niso bile zastopane, da pa je namesto njih predstavljala politično moč in oblast umetna tvorba, ki je pri ustvaritvi vlade ljudske koncentracije sama od sebe razpadla.

Grupacija političnih miselnosti in teženj je pri nas tako raznolika, da kljub obilnemu številu ministrskih sedežev ni mogoče, da bi bile prav vse skupine zastopane. To ne pomeni nikake slabosti, ker tudi nezastopane skupine ne bodo s prav nič manjšo zavestjo in ljubeznijo pomagale vladi in mlademu kralju pri izvrševanju težke dolžnosti v odgovornih časih.

V zadnji dobi smo večkrat slišali, da Jugoslavija ni bila ustvarjena pri zeleni mizi, ampak z delom in krvjo iz zavesti in čuta potrebe vseh treh narodov. Vsi se zavedamo, da tudi ohranjena ne bo samo pri zeleni mizi, ampak da jo bomo morali tudi ohraniti samo z združenim delom in če treba, s krvjo.

Evropska federacija

»Narodi so nesrečni, ker se drug drugega bojé, ker se sovražijo in morajo vendar eden drugega iskati, ker vsako ljudstvo potrebuje danes soseda«, pravi italijanski zgodovinar Guglielmo Ferrero.

Francoz Edouard Driault se pa sprašuje, kaj je ta nesrečna Evropa: »Ali spada Sojvetska zveza k Evropi, k Aziji ali k obema? In Britanija, ali ne leži mnogo bolj izven Evrope? In Francija sama, ali pripada čisto Evropi? In Italija in Belgija in Holandija? In ljudstvo ob Sredozemskem morju? Ali ni prav Sredozemsko morje še mnogo bolj realen zemljepisni in gospodarski pojem kakor »Evropa«? Evropa se ne da definirati; iz tisoč razlogov je ta pojem preživel, zaradi mednarodnih dejstev, mednarodnih in svetovnih krati. Človeštvo gre nasproti enoti.«

Švicar Hans Bauer pravi: »Meje Evrope so relativne. Premikajo se s časom in z menjajočimi se položaji. Premikajo se pa tudi s problemi. Še čisto drugačno sliko dobimo, ako upoštevamo evropski kulturni pojem. Tedaj spoznamo, da se v samih zemljepisnih mejah Evrope posamezne države začasno oddaljujejo od znamenj evropske kulture, medtem ko so jim zveste druge celine.«

Ameriški pisatelj Clarence Streit predvideva v svoji knjigi »Union now« federacijo, ki bi združevala Združene ameriške države, britanski »commonwealth« z Anglijo, Kanado, Avstralijo, Novo Zelandijo, južno Afriko in Irsko, kakor tudi Francijo z njenimi kolonijami in male demokratične države na evropski celini.

Švicar Hans Bauer pravi na ta ameriški načrt, da je glavna stvar misel same federacije, in da je v preteklosti imela majhna švicarska federacija različne meje: »Švicarska zveza se je iz treh občin v Gozdu razširila na osem, potem na trinajst krajev in nazadnje se je v 6. stoletju po svoji ustanovitvi raztegnila na dva in dvajset kantonov« — in iz tega zaključuje: »Toliko bolje, če postane federacija na koncu univerzalna svetovna država. Tudi tedaj bo v najboljšem smislu ostala evropska v tem pomenu, ker bo odgovarjala evropskemu kulturnemu idealu. Toda **kar naj postane veliko, se mora začeti v malem.**«

Odlični nemški katoliški pisatelj Fr. W. Foerster pravi: »Federalizem je brez dvoma organizacijsko načelo bodočnosti, edino mogoča sinteza med zakoni o samovladanju in zakonom celote.

Sprava vedno močnejšega hrepenenja po samoodločanju s prav tako nujno in zapovedujočo potrebo strnitve in neke »centrale« je vendar pravo vprašanje našega časa. Ali se da toliko nacionalnih vprašanj rešiti drugače kakor federalistično?«

In italijanski zgodovinar Benedetto Croce pravi, da se miselnost ljudi razvija zoper pretirane nacionalizme k evropski zvezi. A kadar bo ta evropska zveza uresničena, bo po njegovem mnenju »ideal svobodnjaštva zopet v polni meri veljal in bo spet zavladal v dušah. Le da si obnovitve tega ideala ne smemo misliti kot vrnitve k nekdanjim razmeram... Kar se je in kar se bo medtem še zgodilo, se ni in se ne bo zgodilo zaman; treba bo bolj ali manj spremeniti marsikatero ustavo starega liberalizma ali jo nadomestiti z drugim in boljšim.«

Navedli smo mnenja resnih mislecev različnih narodov o bodoči ureditvi Evrope. Vsi se strinjajo v tem, da bodo iz sedanje vojne nastala čisto druga razmerja med narodi, ki se priznavajo k evropski kulturi. Švica je v malem živ primer za bodoče razmerje med narodi v velikem. Ustanovitev evropske federacije vsebuje tudi rešitev gospodarskega ali socialnega vprašana. To pa je že stvar posebnega sestavka.

Vojna in politika

Naš prelom

Najvažnejši politični dogodek zadnjih dni, pa tudi vsega zadnjega časa je za nas podpis pogodbe, s katero smo z nekimi omejitvami pristopili dne 25. letošnjega marca k zvezi med državami osi in Japonsko in pa dva dni pozneje sprememba vlade obenem z odstopom kraljevih namestnikov in prevzemom kraljevske oblasti po kralju Petru II.

Pomena teh dogodkov v vsej njihni daljnosežnosti danes še ne moremo presoditi. Nobenega dvoma pa ni, da oznamenjujejo precejšen preobrat in prelom z dosedanjo politiko.

Vsak pravi Slovenec, pa prav tako vsak Hrvat ali Srb, je moral najprej s posebnim zadovoljstvom pozdraviti kraljev razglas, ki se ne obrača na kakšne jugoslovene, ampak naravnost na vse tri državne narode Srbe, Hrvate in Slovence. S tem je napravljen, upamo, vendar kedaj konec tistemu edinstvenemu slepomiškanju. In jugoslovanski narodi bodo, potem ko bodo njihna ljudstva izločila jugoslovensko preužitkarstvo, sama znala najti pot k večji enotnosti, prostovoljni in ne prisiljeni, zato pa odpornejši in močnejši.

Prav tako je moral vsak človek z veseljem sprejeti besede vladnega predsednika v njegovi slovesni izjavi ob sprejemu oblasti. Potrdil je upravičenost ljudskega vznemirjenja zaradi načinov, kako so se vodili javni posli. Vsakdo je takoj razumel, kam meri ta prav nič olepšujoča obsodba. In če bi kdo le ne bil — sestava nove vlade mu je morala pokazati, da je konec unitarističnih poskusov in naklepov. Kajti ta sestava pomeni v zvezi s predsednikovo izjavo zlasti tudi veseli konec neveselih Stojadinovićevih unitarističnih tvorb. Jugoslovenska radikalna zveza je zginila čez noč brez sledu, njen konec oznamenjuje tudi precej brezpomembna današnja vloga ljudi, ki so se šopirili v njenem imenu in ki so priplavali sploh samo na podlagi znamenitih Stojadinovićevih volitev na politično površje.

In tako so vplivale vse te spremembe kakor nevihta v soparici. Osvežila je zrak in ga očistila. A ljudstvo pričakuje, da se mu v kratkem prikaže izza bolj in bolj redkih oblakov jasno nebo vere in zaupanja.

K vsem tem ugotovitvam naj dodamo še, da se še ni menda nikoli v zamejstvu toliko pisalo o naši državi kakor zadnje dni in da skoraj ni bilo glasu, ki bi ne bil spremljal razvoja naše politike s priznanjem.

Francoske težave

Stvar, ki danes močno giblje Francijo, je prehrana. Ta bogata in razvajena dežela trpi danes pomanjkanje, ki je že blizu tega, da se sprevrže v pravo lakoto. Vzrokov zanj je več. V prvi vrsti seveda popolna desorganizacija prometa in gospodarstva zaradi vojne. Nadalje razdelitev Francije v zasedeni in nezasedeni del in s tem otežavljena izmena gospodarskih dobrin. Potem zaseganje živil v zasedeni Franciji po nemški vojski. Da tudi velikanski zasedbeni stroški, 400 milijonov frankov na dan, ne morejo množiti gospodarskih dobrin, je seveda očitno. Kajti da ne naraste inflacija in s tem razvrednotenje franka zaradi zasedbenih stroškov v brezmejnost, razen tega morajo pa tudi pod pritiskom zmagovalca, Francozi prodajati Nemčiji in Italiji dobršen del živil, ki jih uvažajo iz svojih kolonij v Marseille. Vse te vzroke pa zaokrožuje angleška zapora, ki ne da, da bi se preskrbovala Francija v večji meri iz Amerike, češ da gre dejansko vse to Nemcem v dobro. Kajti pomanjkanje v Franciji da je nastalo, ker so pač Nemci v zasedeni Franciji zasegli preveč živil in ker jim morajo Francozi odstopati še tista, ki jih dobivajo po premirju iz lastnih čezmorskih dežel.

Prav zaradi te zapore je prišlo že med Francijo, v katere imenu je govoril njen ministrski predsednik admiral Darlan, in Veliko Britanijo do ostrih besed. Darlan je celo naravnost zagrozil, da bodo francoske vojne ladje branile svoj prevoz pred pregledom in zasegom angleške mornarice z orožjem. Ta napetost se je zadnje čase, pač tudi po posredovanju Amerike, nekoliko polegla, in Angleži si prizadevajo, da bi svoje bojne načine po nekakšnem spravili v skladnost s francoskimi potrebami. Pri tem zastopajo Amerikanci v načelu angleško stališče, kakor bi sicer hoteli francoskemu prebivalstvu pomagati. Izhod utegne biti v strogem nadzorstvu glede razdelitve živil. Da bi jih bilo preveč, se tako ni treba bati, saj še nevtralna Švica ne more priti do potrebnih živil, in njene živilske transporte zadržujejo v Gibraltarju že mesece.
braltarju že mesece. Vsekako pa je videti, da od zapore same Angleži ne mislijo odnehati. Te dni je ušlo nekaj francoskih ladij skozi Gibraltar, z blagom za nemško vojsko, kakor vsaj trdijo Angleži. Brž ko so prišli iz španskih obrežnih voda jih je angleška mornarica takoj napadla in pri tem streljala na francosko obrežno artilerijo, ki je hotela svoje ladje braniti.

Rusija in Turčija

Razmerje med tema dvema državama do zadnjih dni ni bilo sicer zmeraj najslabše, pa tudi ne kdo ve kako dobro. Zdaj, po nemški zasedbi Bolgarije in po očitni graji te zasedbe s sovjetske strani, pa se je začelo to razmerje, — lahko bi rekli samodejno — boljšati. Rusija je menda dala Turčiji že naravnost zagotovila, da lahko računa na njeno nevtralnost, deloma, glede prehrane, celo na njeno pomoč, če bi se zapletla v vojno, ki bi mogla biti v tem primeru samo z Nemčijo.

Švedske skrbi

Da je mogla ostati Švedska doslej še izven vojne, je gotovo v precejšnji meri nasledek njenega zemljepisnega položaja. Med dvema velikima silama leži, Nemčijo in Rusijo, in če že ena ne, pa gotovo druga ne želi, da bi se skupna meja še podaljšala za dolge švedske meje.

Skrbi te nevtralne države podaja dobro govor švedskega vojnega ministra Skölda dne 23. prejšnjega meseca. Poudaril je najprej, da je bodočnost človeštva v sodelovanju in sporazumu, ne pa v prepirih in vojnah. Izgledi za mir so pa brezkončno majhni. Razdejanje in uničevanje se bo najbrž nadaljevalo do bridkega konca. Za Švedsko je nevtralnost samoobsebna. Žrtvovati moramo zanjo, pa tudi bojevati se, če bo treba. Verjetno je, da se bo vojna odločila v prihodnjih mesecih, toda nobenega poroštva ni, da bo severu prizanešeno.

Nezadovoljna Rumunija

Zadnje dni smo slišali uporno besedo od strani, od katere bi jo bil le težko kdo pričakoval. Predsednik romunske vlade in diktator Romunije general Antonescu je rekel ob neki slavnosti, da ne bota niti on niti romunski narod nikoli sprejela položaja, pred katerim sta se morala ukloniti, in da ne bo miru, dokler ne dobi romunski narod svoje pravice. Razumljivo je, da so se zaradi te izjave najbolj raz-

burili Madžari. Za nas pa je ta dogodek spet potrdil naše spoznanje, da ne bo samo v Romuniji, ampak nikjer na svetu miru, dokler ne bo imel sleherni, tudi najmanjši narod pravice, da svoje stvari na svojem svetu upravlja in urejuje po svoji volji, pri tem pa spoštuje pravice drugih.

Laški list o vojnem položaju

Italijanski dnevnik »Stampa«, ki izhaja v Turinu, piše v pregledu političnega položaja, da ne sme nihče pričakovati čudežev, da pa tudi ne sme pozabiti besed voditeljev. Ne sme se podcenjevati odpornost Angležev, naroda, ki je še bolj trmoglav kakor žilav in stavi za kakšno stvar vse na kocko. Toda čudežev ne bodo mogli delati. Italija je sicer zgubila ozemlja, toda njen odpor prizadeva sovražniku težke zgube. Pomlad je pred vratmi, ki daje upanje. Vendar pa leži konec vojne še v nedogledni daljavi.

Obremenitev zasedenih dežel

V angleši spodnji zbornici je povedal državni podtajnik Butler, koliko morajo plačevati zasedene države Nemčiji za zasedbo. Vse države skupaj morajo plačati na leto 1050 milijonov funtov, od teh Norveška 68 milijonov, Danska 26, Belgija 75, Holandska 54, Francija pa 827 milijonov. Razmeroma največ mora plačati Norveška, več ko tretjino vsega narodnega dohodka v miru. Youngov načrt je zahteval od Nemčije na leto 125 milijonov, ki jih pa ta ni plačevala. Zasedene dežele morajo razen tega dobavljati Nemčiji več blaga, kakor ga dobe od tam, tako da znaša vsa obremenitev 1150 milijonov funtov na leto.

Vojni cilji demokracije

Lord Halifax, angleški poslanik v Washingtonu, je te dni govoril v New Yorku o vojnih ciljih in povedal med drugim:

Vsak narod bo moral prevzeti v bodočnosti zaveze do občne narodne družine... Nobene vrednosti ne bi imelo, nevoljnim narodom vsiljevati nezaželene zveze. ..... Naloga obnovitve po vojni bo delo, ki daleč presega moči katere koli posamezne dežele. .... Pravice, ki jih sme zahtevati vsak človek, so: pravica svobodnega mišljenja, besede in dela v okviru meja, ki jih je postavil zakon, kakor tudi svobodnega življanja v misli drugih; in nazadnje pravica svobodnega združevanja s soljudmi, in sicer prav tako v narodnem kakor mednarodnem pogledu.

Angež za zvezo demokracij

Poslanec angleške delavske stranke Wedgwood je v angleškem radiu dne 19. p. m. predlagal, naj bi se združile Zedinjene države in Velika Britanija v zvezno državo. Potem je stavil še vprašanje, če bi se lahko dovolil pristop k tej zvezi demokratično vladanim državam in odgovoril nanj: Indijo in kolonije bi lahko sprejeli takoj — ene kot člene, druge kot ozemlja pod zvezno vlado. Potem je še pristavil, da bi k tej zvezi lahko in brez dvoma rade pristopile tudi druge države, ker bi njena moč poroštvovala mir in varnost.

Lojze Ude:

Metode in realizem Andreja Beličana

V »pripombah k sodobnim razmišljanjem Andreja Beličana« v »Sloveniji« št. 41 do 46 leta 1940. uporabljam besedo demokracija, če sem prav štel, štirikrat. Prav nič ne opredeljujem pojma demokracije, prav nič demokracije ne opisujem. Iz teh pripomb torej noben človek ne more sklepati z zadostno izvestnostjo, kaj da si pod demokracijo predstavljam, kaj da od nje pričakujem, česa pa da ne pričakujem. Ko sem se po daljšem molku javno zopet oglasil, o demokracijah posebej sploh nisem ničesar napisal. Zadnjikrat sem o tem predmetu pisal v »Sodobnosti« leta 1934., kaj malo izčrpno, pozneje pa nekaj več le še v zasebnih pismah, a tudi tam bolj ob strani glavne debatne teme. Povedati o demokraciji svoje kolikor toliko zaključne misli, to bi bila šele ena mojih bližnjih nalog, ki je pa ne morem rešiti v okviru tega odgovora.

In vendar Beličan, ki odgovarja na moje pripombe v prvi in drugi številki letošnje »Sodobnosti« pod naslovom »Tragika demokratične metafizike«, govori tako, kakor da je glavni razpravni predmet med nama demokracija, ne pa vprašanje, ali je prav ali ni prav, da razumevamo nevtralnost tako, kakor jo razumeva Beličan, in ali je prav ali ne, da gledamo na Sovjetsko zvezo tako, kakor gleda on ter če je to za slovenski narod brez nadaljnjega sprejemljivo. Upoštevam sicer v polni meri vse omejitve današnjega časa, zaradi katerih je danes res težko javno razpravljati o najbolj aktualnih vprašanjih z zadostno določnostjo. Ob že večkrat dokazani spretnosti Beličana, povedati vendarle vse, kar hoče, pa se mi vidi ta premik polemike z glavnega tira na stranski tir kaj malo umesten.

Ne da bi se izmikal in zanikal svoje demokratično prepričanje, v nekem določenem smislu res »liberalno« demokratično, mislim, da moji zaključki ne izvirajo toliko iz mojega »liberalno« demokratičnega prepričanja, kolikor iz mojega, mislim da mnogo bolj živega čuta za individualizujoče sile zgodovine, posebej narod in za individualnosti situacij, kakor pa ga kaže, kljub nasprotnemu zatrjevanju, Andrej Beličan. Kdor je res pazljivo in vsaj z majhno dobro voljo sledil mojim izvajanjem, mi bo, mislim, to brez nadaljnjega priznal.

V Beličanovi repliki »Tragika demokratične metafizike« mrgoli besed in stavkov v navedkih. Prav majhen del teh besed in stavkov pa sem napisal v svojih pripombah, veliko več sem jih napisal kje drugje, glede nekaterih pa si upam trditi, da jih sploh nikjer nisem napisal. Beličan mi jih preprosto podtika, češ U. je »liberalni demokrat«, torej bi gotovo tako rekel, liberalni demokrat seveda v Beličanovem smislu, ko mu je liberalna demokracija soznačnica za socialno reakcionarnost in duhovno negibčnost. Reakcionarno in znak duhovne negibčnosti pa je Beličanu sploh vse, kar se ne sklada z njegovim naziranjem in kar ni ekonomski materialistični monizem in vera v »novo družbeno silo«, to je Sovjetsko zvezo, vse, kar še priznava svobodno duhovno bit človeške osebe, neko skupnost človeštva preko razrednih in nacionalističnih plotov ter neke moralne zahtevke, ki bi jih morali izpolnjevati vsi ljudje, ki hočejo kaj urejati.

Tudi ga skoraj ni kolikor toliko natančnega in popolnega citata, temveč so besede in stavki v navedkih iztrgani iz konteksta, v katerem sem jih jaz uporabljal, tako hudo, da v kontekstu, v katerem jih navaja Beličan, že popolnoma izgube smisel, v katerem sem jih jaz uporabljal. Iz vsega, kar je bilo in kar ni bilo natiskano, a je Beličanu znano, pa Beličan zopet izpušča vse tisto, kar bi moglo njegovemu izpadu proti demokraciji vzeti smisel in pokazati na to, da je tudi U. za »dejansko«, »socialno« demokracijo. Rekel bi, da so to zelo čudne metode. Če je šlo Beličanu za to, da obračuna z menoj v celoti, bi moral upoštevati celoto tega, kar sem napisal, ali pa bi se moral držati pripomb in glavne teme najine polemike s tisto natančnostjo, ki je v navadi med pametnimi ljudmi, da pridemo do nekega uspeha.

ZAPISKI

Preveč — žita

O takšnem preobilju žita prav za prav ni Evropa še nikoli tožila, da bi ga bilo treba v morje metati in sežigati ali celo omejevati pridelovanje. Danes, v vojni, pa se sliši od vseh strani samo o pomanjkanju. Francija, ki je imela v mirnih časih pšenice za izvoz, je celo naravnost pred lakoto, če se ji ne posreči, dobiti žita iz Amerike. In cene zanj hitijo po vsej Evropi navzgor, v nevtralni ponekod, kakor pri nas, še hitreje kakor v vojskujočih se državah.

Medtem pa se Amerika skoraj duši v preobilju. Cene žitu tam padajo, ker ga nimajo kam prodati. V Kanadi in Zedinjenih državah so si edini v tem, da ga ne smejo več pridelovati v sedanjih množinah, če naj ne prideta obe državi, posebno pa prva, v nesrečo. Pridelek je v zadnjih letih stalno rastel, izvoz pa padal. Samo pridelek pšenice je presegal domačo potrebo v Zedinjenih državah za 10.5 milijonov ton, v Kanadi pa za 16 milijonov ton.

Medtem pa, ko morejo navsezadnje Kanada in Zedinjene države le precej izvoziti v Anglijo, je Argentina v tem pogledu na slabšem, pred vsem tudi zaradi mnogo večje razdalje. Tudi argentinski presežek žit je zelo velik, računajo, da znaša na pšenici, koruzi in ovsu skupaj 15 do 20 milijonov ton, torej toliko, da bi Argentina sama lahko krila z njim ves primanjkljaj izvenameriškega sveta. Ker pa izvoza skoraj ni in ter se v toplem argentinskem podnebju žito hitro kvari, kurijo pač z njim lokomotive.

Edino Avstralija letos ne tekmuje v večji meri na žitnem svetovnem trgu in sicer zaradi lanske suše. Res pa je tudi, da je od evropskega trga še precej dlje kakor Argentina in zato posebno spričo pomanjkanja ladjevja danes v manjši meri šteje.

Trinajst helenskih

Prebivalci Sinope so sporočili Diogenu ljudski sklep: »Obsojamo te, da zapustiš Sinopo,« na kar je obsojenec odgovoril: »In jaz vas obsojam, da ostanete v Sinopi.«

*

Ko so vprašali Hrizipa, zakaj se ne poteguje za vodilno mesto v državi, je odgovoril: »Ker slabi voditelji bogovom niso všeč, dobri pa ljudem ne.«

*

Hipereides je vprašal nekoč Fokiona: »Kdaj boš Atencem nasvetoval vojno?« — »Ko se bodo mladeniči prostovoljno priglašali, ko bodo bogati sami darovali denar in ko bodo gobezdači utihnili.«

*

Propadel plemenitnik je očital Ifikratu, da je bil njegov oče samo čevljar. Ta mu je odvrnil: »Moja dedna vrsta se ravno z menoj začne, tvoja se pa s teboj neha.«

*

Atensko poslanstvo je prišlo k Filipu, ki jih je prijazno sprejel in vprašal: »Kaj naj bi prijetnega napravil Atencem?« Voditelj atenskega poslanstva mu je odgovoril: »Če bi se obesil.« Filip je mirno odvrnil: »Sporočite Atencem, da so slabotnejši tisti, ki kaj takega govoré, kakor tisti, ki to mirno poslušajo.«

*

Nekdo se je bahal z novim ovčjim kožuhom. Demonaks mu je rekel: »Pred teboj ga je nosil koštrun.«

*

Poslanstvo z otoka Samosa je na dolgo in široko razlagalo svoje želje Špartancem, ki so jim na kratko odgovorili: »Začetek smo pozabili, konca pa nismo razumeli, ker se ne spominjamo več začetka.«

*

Teofrast je dejal nekomu, ki je pri slovesni pojedini vztrajno molčal: »Če si neumen, modro ravnaš, če si pa moder, ravnaš neumno.«

*

Paul Cohen-Portheim:

Nemec o angleškem značaju

(Konec.)

Angež je nagnjen k temu, da namenoma spregleda to, kar bi motilo njegov naravni optimizem, če tistega spremeniti ne more. Noče se sprijazniti s tistim, pa se dela, kot da bi tistega ne bilo. Ne govori o tistem niti ne mara, da bi drugi govorili. To se lahko zdi kot hinavstvo, kar je tudi v nekem pomenu, je pa tudi ena stran nagona samoohranitve.

Ne da se tajiti, da ima spolnost velik pomen v človeškem življenju, toda Angež želi, da se ne razodeva očitno. O njej gogovori prav tako malo kakor o prebavi in drugem delovanju telesnih organov. Lahko dvomimo o tem, ali pomeni anglosaško stališče nasproti spolnosti višjo raven civilizacije kakor pri drugih narodih, ali je njihovo stališče nezdrava skrajnost. Sodba bo ostala subjektivna (osebna). Gotovo so pa tudi drugi narodi nasproti spolnosti toliko bolj »hinavski«, kolikor bolj so civilizirani, kulturni. Moralni pojmi kmeta se razločujejo od aristokratovih v obliki. Prav tako je morala Angležev strožja po obliki. Angež ne razstavlja niti svojih pregreh niti kreposti. Ve, da spolnost živi, ve, v kakšnih izrodkih se izraža pri različnih ljudeh, prav tako kakor ve, ali je nekdo bogat ali zadolžen, ali je bil njegov ded velik učenjak ali roparski morilec — toda ni navada, da se z dotičnim o tem pogovarja: spolnost je torej v Angliji zasebna zadeva. Da ne manjka prav grotesknih (čudnih, spačenih) pretiravanj puritancev (v nravnih zadevah prestrogo mislečih ljudi), je splošno znano, toda pri tem, ko se temu po pravici smejimo, moramo pomisliti tudi na to, da je družabno občevanje obeh spolov v Angliji že skozi več rodov neprimerno bolj svobodno in manj prisiljeno kakor v večini drugih dežel. Misel o tovarištvu med obema spoloma je tam zelo stara, medtem ko jo pri nas začenja razumevati šele mladi rod. Najti tako razmerje je mogoče samo tedaj, ako spolnost ne velja kot prva in edina gonilna moč, kot naravna moč, ki ji je treba slediti, temveč se tudi nasproti njej postavlja kot pogoj obvladovanje samega sebe. Skupni šport, skupna vzgoja sta močno spremenila razmerje med obema spoloma in zaposlitev žena v velikem številu prej izključno moških poklicev je opravila še ostalo.

Sicer pa je Anglija dežela, v kateri sta se najprej zbližala ženski in moški idelal lepote, ki se je razširil po drugih deželah. Iz Anglije je prišel tip vitkega, gladko obritega, treniranega mladeniča (tudi stari angleški gospodje so mu zelo podobni). In podobno je z žensko. Angležinja brez prsi in brez kolkov, oblečena preprosto kakor moški, samozavestno stopajoč, namesto da bi stopicala, je bila našim starim tip smešne figure. Danes si pa vse ženske prizadevajo, da bi bile vitke.

Svoboda in enakopravnost ženske je iz Anglije predrla na celino; taka ženska pa seveda ni več združljiva s pretiranim čaščenjem ženske kot skrivnostne, grešne, vabeče Eve. Spolnost izgubi pri tem na skrivnosti, torej na pomenu.

Kolikor bolj živi ženska svoje lastno življenje, toliko manj izpolnjuje moževo. In moški, ki bi se pogubil zaradi ljubezni do neke ženske, je v angleški literaturi prav tako redek, kakor je bil pogost v francoski (tudi v tej vedno manj). Anglija ni dežela ljubezenskih zločinov ali žaloiger, temveč dežela dobrih zakonov. Dota v Angliji ni poznana naprava, možijo in ženijo se iz nagnjenja, ne iz koristoljubnosti, prav redko pa tudi iz strasti. Poleg ljubezni igrajo vlogo poklic, politika, prijateljstvo, šport — vsemu temu se mož ne mara odpovedati; tudi v zakonu hoče obvarovati svojo svobodo in imeti svoje veselje, ženi pa tudi dopušča, kolikor je mogoče, njeno prostost. Podlaga angleškega zakona je **zelo velika** mera medsebojnega zaupanja. Angež je pri tem odločno bolj družinski kakor mi. V Angliji ne poznajo niti mize stalnih gostov v gostilni niti kavarne. Zvečer tudi klub ni velikega pomena za zakonca. Povprečni Angež prebije večer doma. Žena je pa mnogo manj »gospodinja« kakor njena sovrstnica na evropski celini; večje otroke oddajajo najrajši v internate. Angležinja ima več časa zase, živi bolj svoje življenje. Tudi v tem sta si bližja mož in žena.

Največja skušnjava za Angleža sta pijača in igra. Nagnjenost do pijače ima svojo osnovo deloma v podnebju in rodu, deloma je ostanek nekulture. Biti pijan, ne pomeni družabno nobene sramote v nasprotju z očitnostjo drugih grehov, in mož, ki je »typsy«, uživa neke vrste simpatije

Zločini padajo v Angliji. Mesto New York je v zadnjih letih zaznamenovalo več umorov kakor vsa Anglija; v nobenem velemestu na svetu niso zločini tako redki kakor v Londonu. To je najsijajnejše potrdilo ideala »represije«.

Nikakor ne more Angež pogrešati igre; k športu spadajo stave in kvartajo zelo radi; pa veselje do igre ne spada toliko v njihov narodni značaj, temveč je bolj izraz splošnega nagona do igranja. V tem je nekaj otroškega; star Angež je najbolj vesel, če ga imajo še za mladeniškega. In to svoje otroško veselje do igranja prenaša Angež na vsa življenjska področja: na poslovno življenje, politiko in družabnost. Seveda pokažejo gentlemanstvo šele nasproti premaganemu nasprotniku, kar velja za vsako igro.

Ko je nekdo prosil Diogena, naj kaj daruje za bogove, ga je ta zavrnil: »Ne verujem v bogove, ki bi bili revnejši od mene.«

*

Potem ko je Gorgias slišal učeno obravnavo dveh modroslovcev, je dejal: »Eden molze kozla, drugi mu pa sito drži.«

*

V Egini je bil zakon, da izgubi življenje vsakdo, ki pride tja iz Aten. Nekoč je zaradi nesreče na morju pristal na njihovem obrežju Platon. Po tistem zakonu bi ga morali usmrtiti. Rešil ga je zagovornik, ki je rekel sodnikom: »Saj Platon sploh ni človek, temveč samo filozof.«

*

Modroslovec Agatokles se je imel za edinega in prvega dialektika. Demonaks mu je dejal: »Če si edini dialektik, ne moreš biti prvi, in, če si prvi ne moreš biti edini.«

*

Aleksander Veliki ni bil prav zadovoljen s podobo svojega jahalnega konja, ki ga je naslikal slikar Apeles. Slučajno je prišel mimo podobe Aleksandrov konj in veselo zarezgetal. Tedaj je rekel Apeles: »Kralj, tvoj konj se bolje razume na slikarstvo kakor ti.«

Kaj pišejo listi

„Cankarjev Glasnik" o Moskvi in komunistih

»Cakarjev Glasnik«, mesečni časopis slovenskih socialistov v Ameriki (izdaja ga »Cankarjeva Ustanova« v Clevelandu, urejuje pa Etbin Kristan), priobčuje v 6. štev. uvodno obravnavo »Ideološka vojna«, v kateri najprej na kratko oriše zgodovino sedanje vojne. Potem ko so Nemci zasedli en del Poljske, drugega pa Sovjeti, so Nemci ponudili mir Franciji in Angliji in v Moskvi so takoj pritrdili, da morata Francija in Anglija priznati zasedbo Poljske in končati vojno. Iz Moskve je tedaj

»prišel glas, da bi nadaljnja vojna bila »ideološka« in neki boljševik je temu modremu izreku dodal ugotovitev »kakor v srednjem veku«. Najbolj preseteljivo je bilo, da je prišla ta filozofija prav iz Moskve, kjer se je v oktobru 1918 izvršila ena največjih revolucij vse zgodovine. Res je, da večine tistih, ki so jo pripravljali in izvršili, ni več na tem svetu; toda tisti, ki so na njihovem mestu, prisegajo, da je vse kar delajo, nadaljevanje onega, kar se je začelo, ko je Lenin bil še živ in zdrav.

Na tem mestu nam ne gre za to, ali je revolucija prinesla, kar je obljubovala, ali je Stalin diktator v enakem smislu . . . ali so v Rusiji vedoma in namenoma naredili farso iz socializma, temveč gre le za to, da je bila leta 1918. v Rusiji revolucija, da so v njej padle neštete žrtve — zakaj?

Če se o kateri revoluciji, odkar biva človek na zemlji, more reči, da je bila ideološka, je ta označba veljavna za rusko revolucijo . . . Revoluciji je sledila vojna . . . rdeča armada je imela polne roke posla, preden je boljševiška vlada mogla reči, da je njen režim zavarovan. Ta vojna je bila le druga faza revolucije in prav tako ideološka kakor prva. In gospodje Stalin, Molotov in tovariši trdijo, da še vedno služijo isti ideji. Gotovo ne bi dovolili, da bi kdo imel njihovo revolucijo in z njo združeno vojno za absurdno in jo pehal v srednji vek . . .

Blagovestniki komunizma v drugih deželah menda niso razumeli besede iz Moskve, ali pa so za domačo porabo dobili druga navodila. Oni rajši govore o »imperialistični vojni in vidijo imperializem samo na strani Anglije in njenih zaveznikov.«

Uvodnik pravi dalje:

»Če bi gospodje v Kremlju ostali zvesti tradicijam revolucionarjev, ki so na carskih vislicah umirali za svoje ideje, ne bi mogli posmehljivo govoriti o ideološki vojni.«

Nato pa oriše še nasledke, ki jih bodo doživeli s svojo politiko.

Bremena brez koristi

»Trgovski list« piše o povišanih davkih, ki se jim noben spreviden državljan ne upira, ker so v sedanjih časih potrebni za obrambo, potem pa pravi:

Tem bolj pa se zato občutijo druga nova bremena, zlasti pa ona, ki samo zahtevajo od gospodarskih ljudi žrtev, ne pa da bi jim nudila tudi le najmanjšo uslugo. To se zlasti občuti v vsej naši zunanji trgovini, ki je tem bolj pod kontrolo, čim manjši je njen obseg. Kaj vse se ne zahteva samo od uvoznika in izvoznika. Plačati morata kavcijo, plačati pristojbino za registracijo, plačati za vsak posel še posebno in nikakor ne majhno pristojbino, sprejeti morata pogoje, ki se jima diktirajo — a zakaj vse to? Najtežje je pač to, da na to vprašanje prizadeta uvoznik in izvoznik ne moreta odgovoriti. Vse mogoče takse in pristojbine plačujeta, a od vseh teh plačil nimata nič. Niti misliti ne smeta na to, da bi urad, ki zahteva od njiju toliko pristojbin, le z mezincem mignil, da bi jima olajšal njun posel. Če si n. pr. tovarnar tekstilnih izdelkov ne zna sam dobiti bombažnih surovin iz tujine, bo ostal brez njih, pa naj je plačal še toliko taks. Zaman bi pričakoval celo to, da bi dobil za vse svoje težke dajatve vsaj nekaj dobrih informacij ali nasvetov. Naj plačuje še toliko pristojbin, nihče mu ne pomaga in če si sam ne zna pomagati, lahko obrt zapre.

Pač pa se mora bati, da bo vsak dan dobil novo kopo predpisov, dostikrat skrajno nelogičnih in medsebojno si nasprotujočih. Gorje mu, če vsem tem predpisom takoj ne zadosti, ker so danes drakonične kazni kar prišle v navado. Namesto da bi se gospodarskemu človeku pomagalo, se mu s temi predpisi delajo samo nove težave. Za poslovnega človeka pomeni vse današnje dirigiranje zunanje trgovine praktično le **suho izgubo**.

Spremenjeni položaj Rusije

O tem piše švicarski dnevnik »National-Zeitung« med drugim:

Vojaška zasedba Bolgarije po nemški vojski je pokazala, da v Berlinu sovjetske bojne moči in volje ne cenijo preveč visoko, in da se ne boje, da bi mogla Rusija zaviti k Angliji, dokler lahko na njeni poljsko-romunski meji hitro nastopi nemška milijonska vojska. Danes bi človek skoraj verjel, da se ne bi Nemčija ustrašila niti poskusa, zasesti morske ožine in Carigrad, če pomeni njena sedanja balkanska politika res pripravo za vojno zoper Anglijo na Prednjem vzhodu. Če se bo Rusija potem vmešala in poslavila na turško stran, očitno sedanjega nemškega državnega vodstva hudo ne plaši. Kako dolgo bo mogel Stalin nasproti takemu razvoju ostati v miru, je kaj nejasno, očitno je samo, da računa od znane izjave Vyšinskega bolgarski vladi, da utegne kmalu nastopiti trenutek, ko to ne pojde več, in da mu bo ves njegov politični osnutek zbit iz rok.

Kaj je prinesel dobrega današnji čas?

»Neue Zürcher Zeitung« piše v prejšnji nedeljski številki:

Stiska sedanjega časa ima ta dobri učinek, da smo prišli iz stanja lepih govorov o narodni skupnosti do tega, ko morajo besede potrjevati dejanja.

Komu ni za svobodo?

Hans Nabholz piše v »Neue Zürcher Zeitung«:

»Čisto materialistično usmerjeni ljudje, ki so zadovoljni, če opravljajo svoj posel in zadovoljujejo živalske nagone, se sprijaznijo tudi s stanjem nesvobode. Svoboden človek, ki ga navdaja čut odgovornosti, se pa duši v ozračju, v katerem je prisiljen, da se omeji čisto na svoje osebne zadeve in da mora nasproti državnemu občestvu, kateremu pripada, na zunaj priznavati in delati tisto, kar se mu narekuje.«

Dopisi

Babilon pri „Straži v viharju"

Glasilo akademske katoliške skupinice, »Straža v viharju«, se trudi že ves čas, da bi razvila razgibano bojevitost v vprašanjih, ki zanimajo danes izobraženca. Za to nalogo pa ji manjka za sedaj še jasnih pojmov.

V 21. številki je prinesla sestavek »Problemi našega delavstva«, ki je zgled zmešanih pojmov in zato po mojem prepričanju nedopustna lahkomiselnost.

Nekaj pa ima »Straža« v omenjenem članku prav. Preseneča me njeno prostodušno priznanje poraznega dejstva: »Nečloveški in nekrščanski mamonizem na eni ter izostrena razredna zavednost, ki prehaja v sovraštvo, na drugi strani sta skoraj glavna tekmeca tudi v borbi za politično oblast.« Ker je v »Stražini« trditvi res dobršen kos resnice, se moramo namreč vprašati, kje stoji predstavnik krščanskega evropskega zahoda v tem dvoboju. Ali je morda na strani nečloveškega in nekrščanskega mamonizma ali pa morda v taboru izostrene razredne zavednosti? Če je v prvem taboru, pomeni to, da je evropska krščanska civilizacija na potu nevzdržnega propadanja zavoljo lastne notranje gnilosti. Če je v taboru izostrene razredne zavednosti (to se dejansko mnogokrat dogaja), potem to pomeni, da je postalo tudi kristjanu breme socialnega življenja tako težko, da se želi samo še otresti tega neznosnega materialnega bremena in da mu svet idej kot stvar drugotnega pomena stopa nekam v ozadje. **Primum vivere . . . najprej je treba živeti! Iz lastnega poznanja res lahko trdim, da pomeni našemu izobraženemu in polizobraženemu človeku biti komunist toliko,** kakor biti z dejanskimi razmerami nezadovoljen, ne pa toliko, kakor pristajati na doktrino historičnega materializma in dialektiko kot spoznavno teorijo.

Morda pa hoče reči »Stražin« ideolog, da je ostal predstavnik krščanske Evrope spričo današnje socialne borbe ob strani nezainteresiran ali pa brez volje in brez notranje moči za borbo. Tudi v tem mnenju je mnogo resnice. Razlaga ni težka. Tudi »Straža« ve, da bi se kak program, ki bi ga mogla ona priporočiti, morda še kje našel, toda program, ki ni znal vžgati množic, ker je sam bledoličen in brez notranje sile. Zato je psihološko razumljivo, da zaide tudi kristjan v fronto radikalnih idej, kjer se kasneje otrese morda še svojega krščanstva. Toda podčrtujem, da kristjan ne uhaja v marksistične vrste zavoljo nezadovoljnosti s krščanstvom, ampak zavoljo nezadovoljnosti z družbenim redom, ki teži enako kakor kristjana tudi nekristajna. »Straža« se bo spomnila na primer katoliškega akademskega društva »Borbe« in na takratno vrenje v katoliških akademskih vrstah sploh. Vzroki za družbeni proces, ki zbuja »Straži« nevoljo in strah, leže tedaj izven krščanstva v onem delu vsakdanjega krutega družabnega življenja, ki je že po svojem notranjem bistvu idejno nebrižen. Zato sem mnenja, da delajo roko v roki z marksističnimi propagatorji vsi tisti, ki so odgovorni za ohranjevanje današnjega socialnega reda, oziroma neda.

Docela zmedena pa postane »Straža«, ko govori o delu. Pravi namreč, da je prav tako kakor kapitalu postalo delo tudi delavcu tržno blago. Kadar notira delo visoko in imajo življenjske potrebščine nizek tečaj, tedaj živi delavec dobro. Kadar pa ti pogoji niso izpolnjeni, tedaj da gre delavcu trda za kruh. »Straža« se povzpne nato do tele imenitnosti: »Nikogar ni, ki bi mogel na tem kaj preurediti, če ne bo za to prišla iniciativa prav iz delavstva samega.« Saj ni danes tako naivnega človeka, ki bi mislil, da prodaja delavec delo na borzi tako kakor dolarski magnat ameriško pšenico. Resnica je samo to, da je danes delavec suženj dela, ki ga sprejema in opušča tako, kakor to hoče kapital. Takemu ravnanju se nekoliko skušajo upirati delavske organizacije, toda res samo skušajo, zakaj kje na svetu je v kapitalističnem družabnem redu delavec res prenehal biti suženj dela in se mu je nemoralno razmerje do dela spremenilo v odrešilen blagoslov? Zato bi »Stražino« trditev morali z eno samo besedo izpremeniti takole: »Nikogar ni, ki bi **hotel** na tem kaj preurediti, če ne bo za to prišla iniciativa prav iz delavstva samega.« Toda ta iniciativa iz delavstva bo smiselna samo takrat, če bo radikalna in brezkompromisno neizprosna, zakaj kapitalizem je danes železna sila, ki ne bo popustila na lepo besedo niti na grožnjo z grehom ali peklom.

Zelo zanimiv je boj »Straže« in stražarjev proti stavki. Ta boj se mi ne zdi prav nič od srca prihajajoč, zakaj narekuje ga ji samo trenutni položaj na univerzi in pa splošni politični položaj. »Stražarji« niso bili namreč vedno proti stavki, ampak so se zanjo navduševali in jo roko v roki z marksističnimi tovariši izvajali, ko so bili v letih poostrene diktature v opoziciji proti nacionalistom. Takrat so igrali sedanjo vlogo »Stražarjev« in so bili proti stavki nacionalisti. Pozneje so »Stražarji« in njihovi somiljeniki v spremenjenem političnem položaju samo zamenjali vloge z nacionalisti, ki so postali zavezniki marksistom, kakor dokazuje to danes akademsko društveno življenje in kakor toži večkrat »Straža«. Tisti, ki so za časa Živkovićeve diktature sestavljali s palicami oborožene napadalne oddelke za stavkovne boje ob sodelovanju z marksisti, so se danes po ne vem kakšnem razsvetljenju spomnili, da je stavka greh. Gospodje, bodite dosledni in recite, da je stavka trenutno greh samo z vašega stališča, s kakega drugega stališča pa morda odrešilna taktika. Ne po besedah, ampak po delih vas je spoznati. Če danes obtožujete nacionaliste zavoljo sodelovanja z marksisti, se s tem obtožujete sami sebe in dokazujete, da je le oportunistično tisto vaše ravnanje, ki ga hočete pokazati kot načelno.

Zato mi tudi ne more nihče zameriti, če trdim, da »Straža« ne misli resno, ko pravi: »Če pa se iste odredbe (zakonodaje) **kršijo tudi od strani delavstva, je treba to pripisovati izključno le sestavnemu vplivu zastrupljanja po marksističnih sindikatih, ki so delavstvu ubila spoštovanje do lastnega dela ter s tem tudi do lastne človeka** vredne eksistence. V mislih imamo pri tem **tendence po stavki**, sabotaži, čim manjšem delu, prizadevanje za čim višji brezdelni zaslužek itd.« (Pri delavcu je že samo prizadevanje za čim višji brezdelni zaslužek napačno, zakaj tako prizadevanje si je v družbi monopolizirala posebna plast.)

Miselnost »Straže« in njenih je vseskozi konservativno reakcionarna. Te moje trditve nikakor ne smete razlagati kot zlonamerno podtikanje, zakaj »Stražin« ideolog se ne sramuje, kompromitirati se nekoliko pozneje s trditvijo: »V krščanskem družabnem redu je možno tudi enako plačilo za manjše delo, toda ob enem pogoju: da je podana vsaj osnova plačila, t. j. pripravljenost za delo.« Do tega »krščanskega« ideala družbe prihaja »Straža« na osnovi evangeljske prilike o vinogradu in delavcih, katere članka ni razumel, čeprav mu ne bi bilo težko priti do potrebnega teološkega poduka. Delavca, ki je opravil samo pol dneva dela, lahko plačam za ves dan, kakor tistega, ki se je res mučil ves dan, če me je volja, biti dobrotljiv. Do delavca, ki je delal ves dan, sem bil s polnim plačilom samo pravičen, do tistega, ki je delal samo pol dneva in sem mu dal celodnevno plačo, pa sem bil dobrotljiv. Dobrotljivost je brez dvoma višja od pravičnosti. Toda dobrotljivost ima svoj pomen samo toliko časa, dokler je moj dar sad **mojih** lastnih žuljev. Kakor hitro pa odobrim komu enako plačilo za manjše delo ali celo samo za pripravljenost za delo (tedaj praktično za brezdelje) na račun družbe, ki take dobrodelnosti nikoli ni odobrila, potem je to tatvina in zato nemoralno, in zabloda je, to nemoralo zagovarjati s svetim pismom. Sleherni in tudi krščanski družbeni red bo mogoče postaviti le na osnovo pravičnosti, dobrotljivost pa bo morala ostati omejena na razmerje posameznika do posameznika, ne pa tudi na razmerje posameznika do družbe. V tem vprašanju se je postavila »Straža« na nevzdržno reakcionarno stališče, ki dejansko samo brani in opravičuje današnji družbeni nered. Medtem ko hiti v današnji stiski ves svet zatrjevati, da bo v bodočem življenju merilo vsemu delo namesto zlata, hoče »Straža« postaviti kot enakovredno delu že samo pripravljenost za delo, ki naj bo tudi plačano. To pa so vratica, skozi katera bo šel v novo življenje tisti družbeni sloj, ki živi danes v brezdelju. Mislim, da se bo čutilo krščanstvo močno kompromitirano, če bo »Straža« svoj socialni ideal razglašala za krščanskega.

»Straža« pravi nekoliko dalje: »Če tedaj delavstvo sprejme načela krščanskega družbenega reda, če postavi v njegovo **službo predvsem tudi vse svoje delo**, potem šele dobi moralno legitimacijo za poziv na oblast . . .« Vprašam »Stražo«, kaj pa potem, če so prizadeti delavci muslimani, Judje ali sploh nekristjani. Saj so potem ti siromaki brez upa nade, da bi mogli priti kedaj do moralne legitimacije za poziv na oblast, če se jim godi socialna krivica. Kdo je namreč moralno upravičen, siliti muslimana, da naj sprejme kakšen poseben **krščanski** družabni red. Čeprav niti ne mislimo pri tem na tisto neumnost, ki jo »Straža« razglaša za krščanski družabni red, ampak na kakšen resen poizkus. Če bi kristjani vztrajali na specifičnem krščanskem družbenem redu, bodo muslimani zamislili svoj muslimanski družbeni red, židje židovskega in Babilon bo tukaj. Družbeni red mora biti sprejemljiv za vse ljudi in ga je treba zato zamisliti na splošnih moralnih osnovah, ki zavezujejo vse ljudi. Saj bi sicer naredili enako napako, ki jo je zagrešil marksizem, ko je svoj načrt družbenega reda neločljivo povezal s svojo materialistično vero in je tako obrnil proti sebi vse tiste, ki te vere ne morejo sprejeti, pa bi bili sicer pripravljeni, včleniti se v še tako radikalen družbeni red.

Od akademskega glasila bi v tako resnih časih pričakovali, da nam bo vsaj prizanašalo s takimi zmedenimi skrpucali, če že ne more prinašati kaj pozitivnega.

Sagitta.

Centralizirani birokratizem ni nič drugega kakor občudovanja vredna podoba fevdalnega načela, ki zdaj ni več teritorialno, marveč osebno.

Henry Thomas Buckle.

KULTURNI PREGLED

Kulturna pisma

I.

Precej zanesljivo ogledalo kulture vsakega naroda sta njegova knjiga in njena razširjenost med ljudstvom. Če se pogledamo Slovenci s tega vidika, potem se nam na prvi pogled res ni treba prav nič sramovati, še več, pomerili bi se kar lahko z najkulturnejšimi narodi. Že vsa povojna leta namreč izhaja pri nas poleg okroglo 250 časnikov in časopisov po 400 do 750 izvirnih slovenskih knjig na leto in tudi njih naklada je razmeroma zelo visoka, nekako po 1000—5000.

Nikakor bi pa ne bilo prav, če bi se zadovoljili kar s temi golimi ugotovitvami. V resnici namreč ta zadeva vendarle ni ne tako preprosta in tudi ne tako zelo ugodna, kot bi bilo na prvi pogled sklepati. Zdi se mi prav zelo, da se mi le prevečkrat in preradi zadovoljujemo s takimi zunanjimi ugodnimi videzi, ki nas potem zazibavajo v neko leno brezbrižnost in samozadovoljstvo, ki pa utegneta sčasoma povzročiti prav hudo, hudo škodo. Sicer smo se zadnja leta kritike tega neogibno potrebnega pogoja vsakega napredka že kar nekako odvadili, toda vsaj na tem področju bomo morda vendarle še smeli izraziti nekaj svobodnih kritičnih misli, ki bi bile morda vendarle premisleka vredne.

Kako je s številom naših knjižnih izdanj? Če odložimo razmišljanje o vsebini za drugi pot, tedaj bi glede števila samega najbrže ne bilo kaj bistvenega pripomniti. Za našo revščino in naše majhno število mirno lahko pritrdimo, da je kar dovoljno. Povprečno so izšle po svetovni vojni na vsaka dva dni po tri slovenske knjige — prav zares, kdo bi mogel in smel terjati še več.

Slabše je pa že glede razširjenosti naše knjige. Če upoštevamo, kako se je po vojni število **našega izobraženstva namnožilo, tedaj bi pa že kar prav zelo dvomil, če smo napravili nasproti predvojnim letom** res kak viden korak naprej. En del tiste naklade, ki se proda prve mesece po izidu, pobero naše precej številne knjižnice, drugi del že precej razširjen krog stalnih ljubiteljev knjig, ki skušajo kupiti vse, kar spada vsaj kolikor toliko v njihno področje, tretji del se pa razkaplja med najrazličnejše interesente.

Ta ugotovitev pa dobi šele svojo pravo osvetljavo, če poudarimo nekaj spremnih dejstev. Prvo je to, da imamo prav zelo, zelo visok odstotek »izobraženstva«, ki ne kupi leto in dan, da, leta in leta kratko in malo — nobene knjige. Že rajnki Levec je nekoč zapisal, da vzdržujejo njegov »Zvon« prav za prav učiteljice in deloma še učitelji. Tudi danes so duhovniki, učiteljstvo in profesorji razmeroma morda še najboljši in najzvestejši odjemalci naše knjige, do precejšnje mere še tudi zdravniki in odvetniki, toda druge vrste bi odrezale že zelo šibko. Res je, da je naše izobraženstvo, zlasti državni uradniki, danes že skoraj popolnoma sproletarizirano, toda tudi v ugodnejših letih ni bilo prav nič bolje. Poznam celo vrsto železniških, finančnih, sodnih in drugih uradnikov, ki ne stoje prav najslabše, a ki niso kupili zadnjih deset, petnajst let niti ene slovenske knjige.

Dalje je Levec že svoje dni zapisal, da so bili tudi dijaki nad vse požrtvovalni naročniki njegovega »Zvona«. Ta kupec je pa danes menda kar skoraj popolnoma izpadel. Revnih, zelo revnih dijakov tudi pred vojsko prav gotovo ni bilo manj nego danes, toda navzlic temu je krožila tedaj vsaka nova slovenska knjiga že nekaj dni po izidu med zelo lepim številom idealnih dijakov. Danes so taki že skoraj bele vrane. Neštete organizacije, struje, krožki, reforme, lastna slovenska srednja šola itd. so nam vzgojili tak naraščaj bodočega izobraženstva, da je smisel za knjigo med njim skoraj izginil... Ali res ni nikogar, ki bi imel toliko vesti, da bi se vprašal, kam nas to vodi in ki bi skušal začeti to bolezen zdraviti?

Nazadnje imamo še naše kmečko in delavsko ljudstvo. Mnogo ni kmet kupoval knjig ne pred vojno in jih ne kupuje po vojni. Prav zato je pa tem večja zasluga naše Mohorjeve družbe in njenih poverjenikov-zaupnikov, da so nabrali vsako leto zanjo tako veliko število naročnikov in vsaj na ta način utrli pot slovenski knjigi med najširše plasti našega ljudstva. Med vojno je doseglo število teh naročnikov že 90.000. Po vojni smo izgubili tretjino našega ozemlja in naroda, Mohorjeva družba pa že — polovico svojih članov, čeprav se njena redna izdanja vsaj poslabšala niso.

To dejstvo bi nam moralo dati misliti, kajti ono nam je nedvomen dokaz, da — nazadujemo, namesto da bi napredovali. Naročniki Vodnikove družbe niti od daleč ne odtehtajo upadka Mohorjeve, ker so naročniki Vodnikove razširjeni predvsem med malomeščanstvom, ne pa na kmetih. Časih se sliši, da se je Mohorjeva preživela. Prav, če bi stopil na njeno mesto kak drug način razširjanja knjig med naše kmečke množice, potem bi k temu vsaj načelno pač ne imeli kaj pripomniti. Toda tu nastaja praznina, ki pomeni prav vidno kulturno nazadovanje in škodo. Ker pomeni nazadovanje Mohorjev to, da ostaja danes več slovenskih domov sploh brez vsake slovenske knjige nego pred vojno, je to dejstvo občenarodna kulturna zadeva ,ki nam mora vzbujati resno skrb. Kje so vzroki in kako jih moramo odpraviti? Je že res, da so naše politične stranke zastrupile s svojo strankarsko nestrpnostjo že vsak ščepec narodnega življenja, toda to prekletstvo se vleče pri nas že kakih štirideset let, zato vzrok navedenega nazadovanja ne bo tičal tu.

Za majhen narod je kultura najmočnejša narodna obramba. In če je razširjenost knjige ogledalo te kulture, potem gremo mi nazaj. Del »izobraženstva«, kakor smo ugotovili, knjig sploh ne kupuje, med dijaštvom zanimanje za knjigo zelo nevarno ugaša in tudi vedno več kmečkih in delavskih domov ostaja brez nje. To nikakor ni več zadeva, o kateri naj razmišljajo samo založništva sama, temveč zadeva, ki se prav zelo, zelo tiče vsega naroda in vseh, ki so odgovorni za njegova pota in usodo. To smo pa vsi.

V. Z. Ž.

Popravi!

V 9. številki našega lista so se vrinile v tekst nekatere neljube pomote:

V poročilu o Gradnikovi Italijanski liriki je treba pravilno brati ime pesnika Uga Foscola (ne Toscola).

V poročilu o triletnem delu banovinske poklicne svetovalnice in posredovalnice bi morala v naslovu kot tretja stati letnica 1940. (1938., 1939., 1940), stavek v 19.—21. vrstici, ki citira geslo tega zavoda, pa bi se moral pravilno glasiti takole: Resnica je namreč, da je za obstanek majhnega naroda važno, da se noben njegov ud (ne duh) ne izgubi.

Jezikovni kotiček

„Krvavitelj"

Dne 4. III. t. l. je pisalo »Jutro« v 4 stolpcu 6. strani tole: »Na žalost so moški potomci (Alfonza XIII.) vsi **krvavitelji.**« Kaj je neki to? To hoče biti slovenski prevod nemške besede Bluter, gr.-lat. haemophilus. Dr. Mirko Černič rabi izraz »krvavičnik«, za bolezen za »krvavičnost« (v »Zdravniškem vestniku«). Neki mlajši medicinec je predlagal »krvavljivec« in »krvavljivost« (od glagola krvaveti s pripono -ljiv).

Brez Miklošiča in Breznika lahko spevidimo, da je jutrnji izraz v navedenem pomenu **nemogoč.** Vsi samostalniki na **-itelj** so namreč izvedeni z obrazložilom **-telj** iz **prehodnih** glagolov **IV. vrste** (na **-iti**): **učitelj, voditelj, reditelj, rešitelj, ljubitelj, branitelj, krotitelj, voditelj... od** učiti, roditi, rediti itd. Niti eden ni izpeljan iz kakega **neprehodnega** glagola **III. vrste** (na **-eti**), kakršen je **krvaveti. Krvavenje** je pa značilni pojav hemofilije, krvavičnosti ali krvavljivosti. (Če bi napravili iz **prehodnega** glagola **IV. vrste krváviti** [ki ga navaja že Gutsmann l. 1789.] samostalnik **krvavitelj**, bi pomenil moža, ki preliva kri drugih ljudi, ker je krváviti = omadeževati s krvjo.) Besedi »krvavljivec« in »krvavljivost« se daste prav lahko podpreti z enakimi izvedenkami. Iz glagolov III. vrste goreti, poželeti, hoteti, smrdeti, prdeti, skrbeti, pezdeti, lepeti, **vzdržati,** molčati so izpeljani **pridevniki gorljiv, poželjiv, hotljiv, smrdljiv, prdljiv, skrbljiv,** (straho)**pezdljiv,** lepljiv, vzdržljiv, molčljiv — po vzorcu teh bi bil **»krvavljiv«** = kdor rad ali lahko ali pogosto krvavi. Jutrovska izvedenka se pa v danem pomenu ne da podpreti z **nobeno** podobno. —ABC—

„Trgovski list" tudi s trgovskega stališča nima prav

Naš pogovor s »Trgovskim listom« o »veleblagovnicah« je vzbudil zanimanje tudi pri belgrajskem časopisu »Narodno blagostanje«, kjer so pa žal brali samo »Trgovski list«, kakor se razbere iz njihovega pisanja. »Trgovski list« pa ni znal (ali ni hotel) prebrati ali razumeti tega, kar smo mi napisali o »veleblagovnici«. Mi smo rekli, naj za »veleblagovnice« rabijo rajši izraz: veleprodajalna ali velika trgovska hiša; »Trgovski list« je pa odvrnil, da s tem še ni povedana ta lastnost teh veletrgovin, da prodajajo samo »tipizirano in serijsko blago«; nato smo se pošalil s »Trgovskim listom«, naj piše o veleprodajalnah ali velikih trgovskih hišah z mešanim, manj vrednim blagom, če sta mu gornja dva izraza prekratka, vsekakor pa naj opusti »veleblagovnico«, ki vseh teh lastnosti ne pove in je vrhu tega tuja za naše uho.

»Narodno Blagostanje« (12. štev.) pa pravi sedaj po »Trgovskem listu«: »Če »Slovenija« ne ve, kaj je to »veleblagovaona«, je manj nerodno, kakor če tega ne ve časopis, ki se **ukvarja z gospodarskimi** vprašanji... Kajti ne prodajajo tipiziranega in serijskega blaga, temveč tudi blago odlične kakovosti, kakor tudi druga trgovina lahko prodaja tipizirano ali serijsko blago... Ako bi pogledal »Trgovski list« tudi uredbo o prepovedi odpiranja novih velikih trgovskih hiš, bi tam našel njih **definicijo.«**

Nadalje pove isto »Narodno blagostanje«, da pravijo Srbi »veleblagovnicam« »Veliki magacin« ali »Robna kuća«. Tako ostane »Trgovski list« osamljen z umetno jugoslovensko spako: »veleblagovnico«, kajti »srbskemu« »magacinu« odgovarja po Pleteršniku slovenska založnica, pa nobena »blagovnica«.

»Nam Kranjcem je Bog podelil oster razum in zdravo pamet, ali na oko nam je pritisnil mreno. Blagor tistemu, ki si jo predere sam ali si jo da predreti drugemu.«

Janez Trdina

Urednik in izdajatelj: Ivan Zorec v Ljubljani

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Doživljaji pred zavzetjem Maribora. — Sprejem ,opremljenje in oborožitev skozi Maribor v domovino potujočih osvobojenih srbskih vojnih ujetnikov. — Razorožitev in zaplemba nemške trenske kolone. — Preprečen incident v mariborskem nemškem mestnem gledališču. — Pretepi in prepiri med Maistrovo in Schmiedererjevo gardo. — Odklonjena vabila za vstop v državljanstvo in službo Nemške Avstrije. — Izzivanje Slovencev po vojakih nemško-avstrijske garnizije v Mariboru.

Nekega dne v novembru 1918 dobim povelje, da se podam na glavno postajo, kjer naj skušam pridobiti srbske ujetnike, ki brez vsega reda z raznimi vlaki potujejo proti svoji domovini, da bi izstopili v Mariboru, kjer bi bili preoblečeni in oboroženi. V pol ure sem iz vlakov, ki so prihajali napolnjeni z raznim vojaštvom brez vodstva ,nabral kakih sto Srbov, ki sem jih nato odpeljal v meljsko vojašnico, kjer smo jih okopali, preoblekli in oborožili. Maistrovo poveljstvo je te Srbe, ki so ostali le kratek čas v Mariboru uporabilo v glavnem le za toliko, da jih je mariborski nemški garniziji, mariborskim Nemcem ter sosednji republiko pokazalo, kar je bilo vse skupaj bolj diplomatsko-političnega, kakor strategičnega pomena.

*

Dne 6. novembra 1918 sem bil poslan z vodom tridesetih mož proti Teznu, da bi ustavil in če mogoče zaplenil nemško trensko kolono, ki se je na svoji poti iz Italije po državni cesti približevala Mariboru in ki ji je, kakor so precej megleno poročale telefonično razne slovenske Narodne straže, z drznimi grožnjami in zoperstavljanjem z orožjem uspelo, prestrašiti in prisiliti vse slovenske Narodne straže med Sočo in Mariborom, da je niso mogle razorožiti.

Svo vod sem porazdelil med tezenskim vojaškim vadjiščem in vasjo Bohovo, tako da sem zasedel državno cesto, po kateri je morala kolana priti, na ta način, da mi mora oddelek, tudi če potuje zaščiten in zavarovan s konjeniki v svojih bokih, na vsak način pasti v križni ogenj mojih dveh strojnic. Ležali smo skriti in pripravljeni dobre pol ure, ko z daljnogledom opazim počasni prihod mnogoštevilnih težkih vozov polnih vojnega materiala, na katerem so sedeli s puškami in ne karabinkami oboroženi vojaki, menda kakih sto po številu. Puške so mi bile dokaz, da imam pred seboj pehoto in ne trenske vojake, ki bi bili v morebitnem bojevanju manj trdi orehi. Pred kolono, ki se je premikala združena brez vsakega zavarovanja z zaščitnimi patrolami spredaj ali ob straneh, je jahal častnik, ki ga je spremljalo še nekoliko jezdecev, prav odločnega izgleda in nastopa.

Sklenil sem kolono, ki je v mnenju, da na cesti izven mest ni nevarnosti, potovala brezskrbno in nezaščiteno, zvabiti v tako bližino, da bi moji iznenadni streli, če bi bili potrebni, ves nastop v nekaj minutah uspešno končali. Na moj znak »stoj« s samokresom in roko se je na znak svojega poveljnika transport takoj ustavil; obenem so se pa začeli njegovi vojaki pripravljati za boj. Skakali so z vozov ter v cestnem jarku in ob nasipu iskali kritja in pozicije. V znak, da se z nami ne bo dalo opraviti, kakor so ti ljudje opravili drugod, sem ukazal, da je strojnica, ki jo tedaj še niso opazili, oddala serijo strelov v zrak. Tem strelom je takoj sledila po že preje izdanih navodilih tudi moja druga strojnica, ki se je oglasila nasprotniku v boku na drugi postojanki in tudi že za hrbtom z vrsto strelov v zrak. Ko je poveljnik, ki je moje znake in kričanje, da je v križnem ognju mojih strojnic ter zaradi tega živ ali mrtev s svojimi ljudmi in konji v mojih rokah, razumel in to tudi po položaju takoj uvidel, je z razvitjem belega žepnega robca dal znak, da se vda, kar je kmalu nato tudi dejansko med ustnimi protesti storil. Ne glede na njegove proteste sem ukazal, da so nejgovi ljudje položili svoje orožje na vozove, nakar so se morali sami zbrati in razporediti v oddelek daleč proč od voz in orožja. S prece godrnjanja in nekoliko osramočeni so se ti vojaki, ki jih je bilo nad sto mož, pokorili mojim navodilom. Pet minut pozneje sem jaz sedel na poveljnikovem vrancu, moji vojaki pa so sedli na ostale konje in vozove, nakar smo z vsem bogatim vojnim plenom oddirjali proti Mariboru. Tam smo ga oddali v vojašnicah, kjer so ga zbirali in uvrščali. Razorožena stotnija je s poveljnikom in častniki dobro uro pozneje peš dosegla Maribor, in se na glavni postaji, kjer sem ji omogočil, da si v vlakih, ki so vozili proti Gradcu, poišče prostore.

*

Kljub izmučenosti zaradi telesno naporne skoraj noč in dan trajajoče, živčno zelo napete službe sem nekega večera novembra 1918 na mesto za nekaj ur k počitku, **sklenil obiskati mestno gledališče, ki je bilo seveda nemško pod vodstvom takratnega ravnatelja Adolfa Siegeja. Dajali so** dotičnega dne posebno med vojno avstrijskim Nemcem priljubljeno opereto »Jesenski manevri«, ki je takrat po mojem opazovanju s svojo izrazito stari avstrijski militarizem poudarjajočo tendenco na obiskovalce vplivala kot nekakšna poslovitev od pravkar v zgodovino odhajajočega cesarstva. Ploskanje po vsakem dejanju je delalo vtisk, kakor da je bolj namenjeno novorojeni republiki Nemški Avstriji kakor igralcem.

(Se bo nadaljevalo)